

amelyik minden történeti megpróbáltatás után is közvetlenül szól hozzánk.

Ez persze nem változtat azon, hogy József Attila is irodalomtörténétté lesz, életművében pedig mind fontosabbá válnak a csak közvetve fölszínre hozható tanulságok. De ezek a mélyebben fekvő, nehezebben megszólaltatható tanulságok nem kevésbé fontosak. A József Attila-életmű (s -élet), ma már egyre jobban látszik, a modernitás – szigorú konzekvenciákkal végigvit – alapvető, nagy antinómiáinak modelljeként is fölfogható, s e modell finom elemzése mai létünkéről (is) ad nélkülözhetetlen ismereteket. A kötet java írásai önmagunk e mélyebb ismeretéhez (is) hozzájárulnak, s ennél több egy tudományos konferenciától nem várható el.

Lengyel András

KONTROLL NÉLKÜL

Claude Debussy: *Préludes I–II*
 Krystian Zimerman – zongora
 c 1994
 DG 435 773-2

Krystian Zimmermannak Debussy huszonnégy prelűdjét tartalmazó két CD-je már régen forgalomba került, a megszerezhető nemzetközi díjakból sokat megkapott, ha úgy tetszik, „lefutott” produkciónak is tekinthető. Átlagos szakmai szempontok alapján nem is kellene róla írni; művészileg feltétlenül alatta marad a Zimerman esetében megszokott színvonalnak, némi rosszindulattal unalmasnak is mondható. A lemezek meghallgatása nyomán fölmerülő – egyáltalán nem kellemes – kérdések sora azonban okvetlenül gondolatainak rendezésére kényszeríti a recenzent. Szembe kell nézni a problémával: a megváltozott igények, a reális kitekintést és saját képességek józan felmérését egyaránt nélkülöző, a művészi alázat fogalmát hírből sem ismerő hamis ambíciók, a hovatovább bármikor házilag is megvalósítható felvételek tökéletesség már napjainkban olyan mérvű tömegtermelést produkálnak, amely – pusztán a mennyiségi tényező révén

– ledöntheti az ízlés utolsó bástyáit, megszüntetve ezzel azt a csekély kontrollt is, amelyet legalább a nagyobb vállalatok felelős szakembereinek tevékenysége képviselt. A fogyasztó nem tehet egyebet, mint hogy az éppen aktuális kínálatból válogat; már akinek ehhez van elég ideje, türelme, energiája. A zenével való amatőr jellegű kapcsolatok elsorvadása gyakorlatilag lehetetlenné teszi a szelekciót mindazok számára, akiknek egészséges zenei affinitása egyébként alkalmas volna az effélére. A reklám persze segíthetne; csak hát a világtörténelemben alig van eset az igazi értékek önzetlen propagálására. A lemezvásárló, a koncertlátogató – akár akarja, akár nem – valamilyen módon mindig is ki lesz szolgáltatva mamutcégek pillanatnyi érdekeinek, önjelölt messiások handabandázásainak, vezérük előbégéteéseinek. S ha a helyzet ilyen most, mi lesz száz vagy ezer év múlva? A konzerválhatóságnak akár csak a jelenlegi lehetőségeit figyelembe véve megbízhatunk-e továbbra is az idő jótékony szelekciójának kerülhetlenségében? Életre hív-e majd az emberiség valamiféle védekezési mechanizmust, ami egy bizonyos minőségi szint alatt jelképes szeméttartályba utasítja az elfeledhető produkciókat? Nem tudhatjuk.

Mint ahogy azt sem, hogy az igényességéről, precizitásáról, megalkuvást nem ismerő attitűdjéről híres Zimerman hogyan engedhette megjelenni ezt a felvételt. A lemezei sorsát mindig is féltő gonddal nyomon követő művész nyilván elvégezte az utolsó simításokat, korrekciókat, nem szólva a felvételvezetőről, a montírozóról s mindazokról, akiknek egyenesen kötelességük a hangzó anyag utólagos felülvizsgálata. Éppen ezért kétszeresen érthetetlenek a félreolvasások, -értelmezések, a kottában világosan közölt szerzői utasítások alkalmankénti negligálása (hogy ilyesmiket a kritikusok – akiknek ez a tulajdonképpeni munkájuk – miért nem vesznek észre, már más kérdés). Mindez persze bocsánatos bűn, mellényzsebből kifizethető ár volna, ha a produkció egészét az anyanyelv biztonsága hitelesitené. Am ebben az esetben szó sincs erről. Már az első darab (...DELFOSZI TÁNCOSNÓK) zavarba ejti a hallgatót; minden *túlságosan* lassú, *túlságosan* artisztikus, *túlságosan* túlságos... Ha a szerző metronómjelzéseit nem tekintjük szentírásnak, ugyan mihez legyünk

hűségesek? Ahhoz a cseppet sem hiteles Debussy-képhez, amely akarva-akaratlan ott él az emberek többségében, s vélt vagy valós jellemzőivel korlátlan mértékben, bármikor, büntetlenül lehet visszaélni? Önmaga karikatúrájává válhat a legárnyaltabb karakter is, ha nem izléssel adagolják; sajnos Zimerman lemezén bőven van példa ilyesmire. A túlmagyarázott, túlábrázolt vitorlák, a motorikus lüktetésre redukált síksági szél, a hamut is mamunak mondó vénasszonnyá öregített lenhajú lány, a bohóccá degradált Puck, a szárnalmas, magatehetetlen alkoholfüggővé silányított bohóc, az idegbajos spanyol trubadúr megannyi példája a túldimenzionálás csapdájának. De a legnagyobb csalódást – ez kísér minden kevésbé sikerült produkciót, amelyet nagy várakozás előzött meg – mégis azok a darabok okozzák, ahol nem az arányokkal, hanem az olvasattal van a baj. Ezt pedig még a legnagyobb művészek sem tudják leplezni; Zimermannak sem sikerül, pedig ugyancsak megpróbálja, néhol erőltetetten rusztikus hangvétellel (...ANACAPRI DOMBJAI), néhol felesleges finomkodással (...AZ EL-SÜLLYEDT KATEDRÁLIS), (...HANGOK ÉS ILLATOK ÁRADNAK AZ ESTI LÉGBEN), néhol pedig az ésszerűtlen kockázattal ismérvtől bőven kimerítő „temperamentummal” (...AMIT A NYUGATI SZÉL LÁTOTT). Minek szépítsük: ez utóbbi darabokban tapasztalható félreértések korántsem a szerzővel egyenrangú társalkotó félreértései. Ezekhez képest valóban eltörpülnek a félreolvasások, amelyeket talán a nagy sietségben elfelejtettek kijavítani – bár ezek között is találni furcsaságokat, nagyon is gyanítható felületességeket, felfedezhetők a sebtében végzett munka hátulütői. (Recenzens fel sem meri tételezni, hogy a Durand-Costallat-féle Debussy-összkiadásnak vonatkozó kötetét a művész nem nézte át, esetleg nincs is tudomása róla.) Sovány vigasz, hogy a piacon jelenleg nincs a Zimermannénál jobb felvétel – e helyütt feltétlenül meg kell emlékezni Arturo Benedetti-Michelangelí úttörő munkájáról, amely sajnálatos módon végül mégsem eredményezett etalonértékű lemezfelvételt. Művészünk láthatóan-érezhetően nincs elemében: a felvételt végigkísérő hangozó, helyenként kifejezetten zavaró szuszogás mindenesetre arra enged következtetni, hogy ezzel ő maga is pontosan tisztában van.

Szinte kizártnak tekinthető, hogy a produkció mögött többéves, esetleg évtizedes munka áll.

Márpedig a legtehetségesebb zenész sem iktathatja ki az időfaktort: jelesül, hogy az előadó időnként felkavarja, majd leülepítse azokat a benyomásokat, amelyek közvetten vagy közvetlenül érik adott darabbal kapcsolatban. Ez pedig nem mehet végbe néhány nap alatt, különösen többször nem. Hogy mit szabad megörökíteni és mit nem, nos, ez egyelőre az előadóművész lelkiismeretének függvénye. Zimerman ha nem is önmarcangoló, mindenesetre a gondos, kezéből akármit ki nem adó művész típusát testesíti meg; kár lenne, ha minderről már csak múlt időben beszélhetnénk.

Nem sokkal jobbak a II. füzet darabjainak interpretációi sem, bár tagadhatatlan, hogy elvontabb hangvételük itt jobban szolgálja a végcél, mint az első sorozat esetében. Időnként ki-kilóg a lóláb: a negatívumok jószereivel megegyeznek, főként a párhuzamba hozható művek esetében. Ha az I. füzetben a VITORLÁK, e helyütt a HOLT LEVELEK tűnik agyonértelmezettnek; amíg ott a LENHAJÚ LÁNY, itt a BRUYÈRES kibírhatatlanul lassú stb. A félreolvasások (módosítójelek, frazeálás, faktúra) ismételten bizonyítják, hogy a szöveg tanulása folyamata meglehetősen rövid lehetett. Néhány erőltetett megoldás mellett persze akadnak tagadhatatlanul szépen eljátszott részletek (...A KIHALLGATÁSOK TERASZA HOLDFÉNYBEN), (...HOMMAGE À S. PICKWICK ESQ. P. P. M. P. C.), de az egység szempontjából mindez kevés. Különösen olyan sorozat esetében, amelynek darabjai összességükben a köztudatban élő képpel ellentétben nagyon is heterogén egyéniséget – és zeneiséget – reprezentálnak. Ezen a ponton túl nem segít semmiféle szerzett intellektus vagy előzetesen birtokolt tudás. S nincs helyük felesleges gondolatoknak sem. Kosztolányinak a PEL-LÉAS ÉS MELISANDE-dal kapcsolatban feltett kérdése egyenesen ide kívánkozik: „Ennyi illatos és fehér finomsággal szemben vajon hová lesz a tudáskereső kritika, a pöffeszkedő dramaturgia?” Hát igen. Vagy megéli valaki az előadandó művet, vagy nem. Egy biztos: ha valaki Debussy zenéjéhez nyúl, okos nem lehet. Legfeljebb szép.

Kocsis Zoltán